

APIE KALBOS RAIDĄ IR JOS VAIZDINIUS: *AUDIATUR ET ALTERA PARS*

2010 m. rugsėjį buvo pradėtas vykdyti nacionalinis mokslinių tyrimų projektas „Lietuvių kalba: idealai, ideologijos ir tapatybės lūžiai“, kurį remia Lietuvos mokslo taryba. Projektą vykdo Lietuvių kalbos institutas, o kaip partneriai dalyvauja mokslininkai iš VU Filologijos, Istorijos fakultetų, Žurnalistikos instituto, VDU. Kartu jis yra didesnio, neformalaus keturiolikos valstybių europinio projekto dalis ir turi tikslą ištirti, kaip paskutinių penkto dešimtmečių perėjimas į „dekonstruktyvų“ vėlyvosios modernybės amžių keitė visuomenės nuostatas ir kalbos vaidmens suvokimą. Projektą sudaro trys dalys: 1) viešosios (TV ir radijo) kalbos raidos tyrimas; 2) nuostatų eksperimentai (kalbos atmainų prestižo matavimai) mokyklose visoje Lietuvoje ir 3) kalbos standartizavimo ideologijų raidos tyrimas. Kaip tik paskutinis klausimas buvo pamatinis *balsas.lt* redakcijoje 2010 m. gruodžio 14 d. vykusiam pokalbyje, kuriame dalyvavo istorikas ir televizinininkas *Alfредas Bumblauskas*, rašytojas ir lituanistas *Marius Ivaškevičius*, filosofė ir sovietologė *Nerija Putnaitė*, kalbininkas ir laidinininkas *Algis Ramanauskas*, istorikas ir redaktorius *Nerijus Šepetys*, o jį vedė sociolingvistė ir vertėja *Loreta Vaicekauskienė*. Čia skelbiamas tekstas parengtas pagal pokalbio išrašą. Pokalbininkų sutarimu, rengiant tekstą spaudai nevengta palikti spontaniškos sakinės kalbos atspalvio. *NŽ-A redakcija*

Loreta Vaicekauskienė. Oficialioji lietuvių kalbos ideologija, iš esmės gynybinė ir puristinė, yra ne kartą kritikuota viešųjų autoritetų, kultūros žmonių. Jų nuomone, vis dėlto turėtumėm kitaip pradėti žiūrėti – kalba yra mūsų tapatybės dalis, ji neturi būti monopolizuota, mes norime turėti teises į bendrinę kalbą, nenorime, kad mums nurodinėtų, kaip, kokį kalbos variantą kada vartoti. Kaip tik *Naujajame Židinyje-Aiduose* jau prieš keliolika metų buvo išspausdinta viena iš pirmųjų diskusijų – Manto Adomėno laiškas redaktoriui „Prieš kalbininkus“. Kai kurie iš jūsų taip pat esate šiais klausimais kalbėję. Kritika atrodo pagrįsta ir įtikina, bet vis dėlto nėra įsitvirtinusi tiek, kad būtų primama kaip teisėta. Norėčiau, kad šiandienis pokalbis suformuotų tam tikrą viešojo autoriteto poziciją, kuri galėtų gyvuoti lygiomis teisėmis su oficialiosiomis kalbos planavimo ideologijomis. Kartu tai būtų simbolinė pradžia mūsų projektui. Taigi klausimas, nuo kurio galėtume pradėti, būtų toks: oficialioji ideologija grindžia savo egzistavimą iš esmės dviem argumentais: 1) tautos išlikimo (kalbai (vadinasi, ir tautai) gresia pavojus,

todėl reikia daugybės institucijų ir prižiūrėtojų, kurie išlaikytų ją gryną ir nepakitusią) ir 2) kalbininko kaip eksperto (ekspertas išmano geriau, todėl turi teisę visiems pasakyti, ką galima vartoti, o ko negalima). Ar iš tiesų čia galima įžvelgti galios prigimtį?

Nerijus Šepetys. Aš pamėginsiu „pavaryti“ kažkiek humaniškiau: man atrodo, kad šalia šitų dalykų yra dar vienas, kuris juos sujungia. Tie, kurie gina kalbą nuo grėsmių, ir tie, kurie mano, kad mokslininkas specialistas turi pamokyti žmones kalbėti, vis tiek mąsto sistemškai. Sistema čia yra tokia: egzistuoja tikrovė, kurią pavadiname lietuvių kalba. Ji neegzistuoja nei laike, nei erdvėje, bet slepiasi kažkur labai giliai gūduose ir kažkaip esmiškai būdinga lietuvių tautai. Tą tikrovę tyrinėja specialus mokslas, jis atskleidžia ją valdančius dėsnius ir tada normatyviškai pritaiko likusiai tikrovei, kuri neatitinka, nesilaiko tų dėsnių, valdančių tikrovę. Kadangi valstybiškai yra įtvirtinta šito mokslo galia, – ne tik tyrinėti, bet ir instituciškai keisti – tai mes turim tokią iš tikrųjų (iš XIX a. dar) visų pozityvistų išsivaizduotą mokslų sistemą, kurios viršūnėje ir yra toks mokslas, remiamas valstybės. Bet kieno vardu tas mokslas kalba, įdomiausia? Ogi kalbos, kuri iš tikrųjų tokia, kaip jie išsivaizduoja, niekur neegzistuoja. Tos lietuvių kalbos, kuri yra saugoma, niekas nematė ir ja niekas nekalba, bet ji yra idealas. Taigi šio keisto mokslo idealusis objektas yra panašus į senovės pagonių ir dabartinių pagonių stabus, tai susikurtas stabas. Man atrodo, kad mes čia turime dar kalbėti apie tam tikrą naują despotiją, kuri sujungia kažkokį dvasinį patyrimą, išgalvotą idealą, kurį išsivaizduojama tikrai egzistuojant, ir *galią*. Iš kur ateina šita galia? Štai ši struktūra, man atrodo, yra labai miglota ir mes jos nesame išvilkę į dienos šviesą, nes kalbininkas ir kalbos gynimas yra tokie išoriniai reiškiniai, o už jų dar slypi kažkokia sistema. Man atrodo, tą sistemą apčiuopti būtų svarbu, nebūtinai čia šiandien.

Loreta Vaicekauskienė. Aš tik turiu vieną komentarą apie mokslą. Kalbotyra nuo pat pradžios buvo preskriptyvi ir tada iš tikrųjų buvo nurodinėjama, kaip ką sakyti. Bet kai ji tapo mokslu, ji tapo deskriptyvi ir nuo to laiko tiktai aprašinėjamos kalbos sistemos realizacijos

arba tiriama pati sistema, bet jau nebeturėtų būti nu-
rodinėjama.

Marius Ivaškevičius. Na, žinot, kalba kaip ir žmo-
gus – jeigu jis visą laiką gyveno nelaisvėje, jis nežino,
kad esama ir kitų egzistavimo būdų. Šiuo atveju taip
yra ir su lietuvių kalba. Mes esam pratę, kad kalba
mus formuoja, ir mes paklūstame tam formavimui.
Žmonės tiesiog nesidomi, kad yra kiti kalbų vystymosi
būdai, daug natūralesni negu šis. Bet aš manau, kad iš
tiesų ta kalba, kuri buvo tuo metu, kai tauta kūrėsi ir
atsikūrinėjo, tikrai buvo apgailėtinos būklės. Man ne-
mažai teko su ja susidurti, tarkime, rašant pjesę *Mada-
gaskaras*. Ir tuo metu kažkokio diktato reikėjo, nes tai
buvo kalba, – faktiškai mes ją laikom sena, apeliuojam
į sanskritą ir panašiai, – bet iš tiesų tai yra labai jauna
kalba, nes tai, kas joje yra sena, tai būtent valstietiš-
kos, žemdirbiškos visokios sąvokos. Pasaulis, kurį jau
XIX a. pabaigoje atrado šita kalba, pradėdama atgimti,
buvo labai nutolęs nuo jos багаžo ir iš tikrųjų mes turime
kalbėti apie jauną kalbą. Buvo, sakykim taip, įvesta
kariuomenė į tą kalbą, tarsi karinė padėtis, norėta ją
galbūt iš tikrųjų apsaugoti nuo tų visų svetimybų, ku-
rių ji buvo pilna, bet, man atrodo, tiesiog ta kariuomenė
laiku neišėjo. Kaip rusai, jeigu būtų nacistus sumušę ir
grįžę į savo Rusiją, tai šiandien visai kitaip mes turbūt
į juos žiūrėtume. Šiandien, man atrodo, nebėra reikalo
taikyti karinę padėtį lietuvių kalbai, nes jinai yra labai
gryna, per gryna lyginant su aplinkinėmis kalbomis –
lenkų, rusų ir kitomis.

Algis Ramanauskas. Ir kartu labai skurdi.

Marius Ivaškevičius. Ir labai skurdi, iš tikrųjų. Ypač
susiduriant, rašant. Ji labai literatūrinė, kas yra di-
džiulė jos blogybė. Ta prasme kalbėti ja stipriai yra
sunku ir beveik neįmanoma, nes jinai yra dirbtinai su-
kurta.

Loreta Vacekauskienė. Kalbam apie bendrinę kalbą.

Marius Ivaškevičius. Taip.

Nerija Putinaitė. Aš čia gal įsiterpsiu. Mantas Ado-
mėnas savo laiške, kuris buvo čia paminėtas, irgi at-
kreipė dėmesį, kad Lietuvoje yra draudžiama lietuvių
kalba mąstyti arba lietuvių kalba jausti, bet jis labiau
mąstymą pabrėžė, nes yra eliminuojamos formos, tar-
kim, kurios, kaip įtariama, neva kilusios iš rusų kalbos,
ir tada labai sunku tampa rasti žodžių. Pavyzdžiui, tai
gali pasakyti bet kuris, verčiantis filosofinius tekstus.
Norėdamas labai taisyklingai viską daryti, negali mąs-
tyti ta kalba. Mąstymas viena linkme eina, o jau kalba
turi kitaip išreikšti. Tarkim, tokį atvejį galėčiau pami-

nėti, jeigu mes romėnų tekstus skaitytume, filosofinius
arba teisinius, ypač filosofinius: jie filosofuoja kalba,
joje veikia, dėl to ji keičiasi. Vokiečių kalba šia pras-
me yra daug lankstesnė ir Heideggeris tuo manipulia-
vo, žaidė formom, kadangi nebuvo tinkamo žodžio min-
čiai išreikšti. Jeigu pažiūrėsime šiandien, ir dabartinę
prancūzų kalbą tas pat. Nes iš kur gi tie kalbiniai pos-
tmodernistai atsirado? Jie taip pat žaidžia formomis, jie
žaidžia sąskambiais, netikėtais sąryšiais. Tie žaismai į
lietuvių kalbą yra neišverčiami, nes negali šito daryti
paprasčiausiai, na, negali, niekas tau to teksto nepraeis,
pirmiausia. Kitas dalykas. Turi logiškai sudėlioti.
Štai dar kas yra Lietuvoje blogai, su lietuvių kalba yra
blogai, kad ieškoma žodžiuose logikos kažkokios. Tik
labai sunku būtų apibrėžti, kokia ta logika yra. Tačiau
dedamos pastangos, kad žodžiai būtų logiški, išraiškos
būtų logiškos, palyginimai. Pavyzdžiui, taip vyksta su
kompiuteriniais terminais. Angliškai niekas nesuka
galvos dėl prasmų, kaip antai, ENTER ar panašūs, yra
„hintai“, nuorodos...

Algis Ramanauskas. Intuityvūs.

Nerija Putinaitė. Intuityvūs visiškai, o lietuviškai yra
išmąstyti, tai yra „vaizduoklis“, per kurį vaizdus ma-
tai, arba dar kas nors. Kalbiškai taisyklinga laikoma
tai, ką tu išmąstai, galvoji, kas tai turėtų būti, koks tas
dalykas turi būti, mėgini sugalvoti. Tai reiškia, kalba
eina atskirai, dalykas atskirai, ir mėginama tą kalbą
išdraskyti ir įdėti į ją kažkokį prasmingą žodį. Žodžiu,
man atrodo, didžiausia problema ta, kad yra kalbotyros
diktatas kalbai. Mėginama ją daryti labai labai pras-
mingą, kad kiekvienas žodis būtų giliai prasmingas,
tiksliai pasakantis apie tą, ką jis žymi. Ypač kompiu-
terinėje technikoje ar kitur, kur reikalingi naujadarai,
jie atrandami ir įsitvirtina anglų kalboje visiškai pagal
kitą logiką, ne pagal prasmės logiką. Labiau remiantis
asociacija. „Pelė“, pavyzdžiui, taip ir verčiama iš anglų
kalbos. „Spruklys“, kažkas lietuviškai buvo sugalvojęs
„sprukliu“ pavadinti. Na koks čia spruklys, gal kad šo-
kinėja ekrane? Bet „pelė“ yra pelė. Nesvarbu, kad tas
daiktas tik iš tolo primena pelę, jokia tiesiogine prasme
nesusieta. Daug prasmingiau būtų pavadinti „ranka-
vedžiu“ koku. Tai yra be galo suprasminga kalba, ir ji
tuomet uždaro savyje, negalima ja mąstyti, negalima
improvizuoti, ieškoti.

Algis Ramanauskas. Norėčiau trumpai paaiškinti.
Kalbėsiu kaip psichoterapeutas. Taip yra dėl abstrak-
taus mąstymo stokos. Čia yra kaip karvė, jinai mąsto
labai konkrečiai. Mato žolę, ir viskas.

Nerija Putinaitė. Tai galbūt susiję su vienu aspek-
tu. Kažkada mėginau pagalvoti, kodėl taip vyksta. Ką

reikštų demokratija kalboje? Viena kartą teko bendrauti su britais ir, aišku, anksčiau ar vėliau, kalbant apie kalbą, kalba priveda prie Kalbos komisijos. Jie sako, ką jūs turit Kalbos komisiją? Sakom – taip, reikia, – nes kas gi rūpinsis kalba. Paklausiau, ar jie nesijaudina dėl to, kad anglų kalba yra nevaldoma, nes jos procesai nevaldomi. Ji yra Australijoje, Amerikoje, taip pat ta naujakalbė, kuria kalba, tarkim, Europa Briuselyje. Anglų kalba visur yra visai kitokia, ją tarsi turėtų kas prižiūrėti. Anglai sako – ne ne. (*Juokiasi*) Sakom – o ką, jūs Britanijoje nesistengiat apsaugoti, jei jau nėra Kalbos komisijos, kuri žiūri, kad tikrai viskas kalboje būtų tvarkinga? Ne, sako, neturim Kalbos komisijos. (*Juokiasi*)

Algis Ramanauskas. BBC World Service specialiai yra žinių skaitytojas su klaidingu škotišku akcentu. Tai yra labai gražu, tai yra įvairovė. Jie to nebijo, jiems nėra ko bijoti, tas ir yra tos kalbos stiprybė – niekada niekur nedings.

Loreta Vaicekauskienė. Aišku, jos išlikimo garantas yra tai, kad jinais vartojama, nesvarbu kokiom atmainom, kokiais variantais.

Nerija Putnaitė. Klausimas, žiūrėkite, susijęs su tuo, kas yra kalbos išlikimo garantas. Lietuvoje įsivaizduojama, kad kalbos išlikimo garantas yra grynumas, ar ne? O ten, kaip jūs sakot, įsivaizduojama, kad išlikimo

garantas yra vartojimas. Čia jau susiduria iškart dvi skirtingos pozicijos.

Marius Ivaškevičius. Bet aš manau, galbūt tai yra tiesiog istorinės tradicijos. Anglų kalba tikrai niekada tokiam pavojui nebuvo atsidūrusi kaip lietuvių kalba. Ir dar pakartosiu, buvo pagrindas atsirasti tai gyvybinei pusei, iš tikrųjų buvo.

Algis Ramanauskas. Ir tą galima suprasti.

Marius Ivaškevičius. Bet dabar jo nebėra, nes dabar mes galbūt turime rūpintis kalbos paprastinimu, o ne jos sudėtinginimu.

Algis Ramanauskas. Grįžtant prie paties terminijos, reikia atšaukti komendanto valandą.

Marius Ivaškevičius. Taip, atšaukti, nes iš tikrųjų dabar tauta yra pavojuje, mes nykstam kaip tauta ir mums reikės iš kažko pasigaminti naujų piliečių. Aš nežinau iš ko, Rytų slavų ar kinų, ar iš kažko.

Algis Ramanauskas. Reikia robotus gaminti.

Marius Ivaškevičius. [Juokiasi] Reikės, jeigu mes norim, kad tokia tauta išliktų. Jie turės išmokyti tą kalbą ir jeigu mes staiga jiems pateiksim tokią iškart – o Jėzau, žinokit, čia viena sunkiausių kalbų pasaulyje, – tai

Pokalbio dalyviai Nerijus Šepetytis, Loreta Vaicekauskienė ir Alfredas Bumblauskas. 2010-12-14

jie važiuos į Latviją arba kažkur kitur, kur kalba šiek tiek lengvesnė. Aš manau, kad dabar reikia eiti kalbos paprastinimo ir išlaisvinimo link, o ne suveržimo. Tiesiog tokia situacija.

Loreta Vaicekauskienė. Alfredai, jūs kažką čia intensyviai rašot.

Alfredas Bumblauskas. Aš konspektuojuosi. Kol kas dar neišsivažiuoju, tai klausausi, kur aš čia galiu pataikyt į toną ar į temą. Aš nesu taip tiesmukiškai pasisakęs dėl lietuvių kalbos ginties ar neginties, dėl to nesijaučiu turįs teisę šokt čia pirmas prie tribūnos. Tačiau yra kelios problemos, kurios mane domina. Pirmą, kaip žemaitį, nematantį logikos, kas yra pamatinė vertybė: bendrinės kalbos grynumas ar tarmių išsaugojimas. Tie, kurie teigia, kad virš visko yra bendrinės kalbos grynumas, man regis, nuvertina tarmes. Nebent čia pradėtų veikti veidmainystė arba „lietuviška logika“ – „mes už ir netgi prieš“. Man, kaip žemaičiui, kuris kalba namuose žemaitiškai ir netgi darbe su žemaičiais žemaitiškai, visada kyla klausimų, o kaip tada bus su tarmės poveikiu bendrinei kalbai? Kai profesorius Aleksui Girdeniui pasiguodžiau, kad man blogiausia televizijoje su kirčiais, jis nuramino – „nekreipk dėmesio, vis tiek neįtiksi“ [pasako žemaitiškai]. Istorikai seniai kėlė Europos problemą Lietuvos istorijoje, tardami Europą. Kalbos „kultūristų“ ilgai šioje erdvėje nesigirdėjo, bet staigia atsirado „Europà“. Nepatinka – man tai atro-

do kaip gryna zanavykų diktatūra šnekamajai lietuvių kalbai ir žemaičiams.

Antras aspektas, kuris man svarbus kaip literatūrinės kalbos gerbėjui – labiausiai laukiami įvairių sričių sąvokų norminimai. Tegul būna tik sistema, apimanti kurią nors sritį, o ne vyksta kokių nors atskirų punktelių kūrimas, iš ko negali pagauti nei sistemos, nei tvarkos, tik pajunti dar vieną diktatūrą. Kai tik atsiranda kažkoks sąrašas, man patinka – visada rašiau Chocinas, kalbos komisija pasiūlė Chotinas – rašysim Chotinas. Tačiau dar daug įvairių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos vietovardžių, esančių už šiandienės Lietuvos ribų, liko nesunorminti. Darbas nepadarytas iki galo. Vis dėlto blogiau yra su istoriniais vardais, funkcionuojančiais lietuvių kalbos erdvėje, kai tekstus reikia versti į anglų kalbą. Ir čia yra bent dvi problemos – tapatybės dalykai: kiek mes kitakalbes Lietuvos raštijos tradicijas laikome savomis? Ir antra – vardų formų funkcionavimas pasaulinėje erdvėje. Pavyzdžiui, pasaulis nežino Radvilų, bet žino Radziwiłłus. O ką mes darysime atsisakę „w“, jei šiandien tiesioginiai šeimos atstovai Mikalojus ir Motiejus laiko save Radziwiłłais?

Ir trečias dalykas, kuris diskusijos pradžia yra svarbus. Nereikia važiuoti ant kalbininkų kaip klasės. Jų yra įvairių. Čia ir būtų proga prisiminti amžiną atilsį Broni Savukyną. Tai buvo kalbininkas, kurio laikyseną buvo kažkas keliuotiško ar smetoniško iš tarpukario laikų. Jis buvo tikras kultūros žmogus, plačiai ir erdviai mąstantis, pats verčiantis. O ir jo pastaba bū-

Pokalbio dalyviai Algis Ramanauskas, Marius Ivaškevičius ir Nerija Putinaitė. 2010-12-14

davo šiuo aspektu labai svarbi – lietuvių kalbos ekspertams būtų ne pro šalį tapti ir vertėjais, tada suprastų kalbos problemas žymiai giliau. Ir štai vienas pavyzdys: kiek išlieta energijos dėl *sekančios stotelės*, primant kaip prielaidą, kad *sekti* iš paskos gali tik *šnipai*. O Bronys Savukynas primindavo, kad egzistuoja europeizmai. *Sequentio annorum* – metų seka, metai nebūtinai kaip šnipai seka vienas po kito, seka yra ir į kitą pusę. Manychiau, kad kalbininkai turėtų kautis su iš aukščiau tribūnų girdimomis tiradomis: *aš skaitau, kad mes pagrinde ant to ir einame, aš skaitau, kad matomai eiti ir turime*.

Marius Ivaškevičius. Aš manau, kad tai labai keista – žodžių išmetimo iš lietuvių kalbos priežastys dažniausiai esti vienos, o aiškinama visai kitaip. Pavyzdžiui, staiga suradus panašumo su rusų kalba ar su kokia nors slavų.

Algis Ramanauskas. Bukai šovinistinės priežastys.

Marius Ivaškevičius. *Sleduščee*, ar ne? O bandoma paaiškinti po to jau kažkokia vidine logika, kad *sekan-tis* negali būti laike, ir taip toliau.

Loreta Vaicekauskienė. Čia labai panašu, kaip Nerija kalbėjo. Tai yra metaforos, perkeltinės reikšmės baimė. Pirma, o antra, reikia lyginti ne vien tik su rusų kalba ir mes rasim daug panašumų kitose indoeuropiečių kalbose.

Nerijus Šepetys. Ir mąstymas, ir vaizduotė yra tos sritys, kurios mokslui iki galo nepasiduoda ir dėl to kalbininkai, – pavadinkim juos tuo žodžiu, – to labiausiai ir bijo. Ir aš ne visai sutikčiau, kad XIX ir XX amžių sandūroje tą kalbą reikėjo labai ginti. Tikslas buvo sukurti bendrinę kalbą ir čia, aišku, tam tikras diktatas buvo, bet tokių gynybinių nuotaikų nebuvo. Iš tikrųjų reikėjo tą kalbą padaryt prestižine, iškelti į miestą.

Marius Ivaškevičius. Skirtingai kalbėjo prie karvės, suprantat, bet inteligentai neturėjo kalbos.

Nerijus Šepetys. Į miestą atkėlus tą kalbą, atsikėlus į miestą patiems lietuviams, kurių ten kaip ir nebuvo, atsiradus literatūrai, išplitus laikraščiams, pradėjus žmonėms daugiau skaityti, – to kuriamojo impulso užteko. Bet jau tada gimė radikalesnės mintys, pradedant nuo klaipėdiškių *atlietuvinimo*, nors dar prie Smetonos tokios mintys taip į instituciją ir neišaugo. Tačiau vėliau iš tikrųjų matome, kad bendrinės kalbos motyvas, kuris yra svarbus rašytinei kalbai, – kad visi galėtų perskaityt, – persikelia į sakininę plotmę. Tas noras, – sakykime, kai paskaitai, kad didžiųjų kalbos klaidų są-

rašė yra kirčiavimo klaidos ir reikalavimai, – kad visi vienodai kalbėtume, iš tikrųjų eina ne tik prieš tarmes, jis eina jau prieš bet kokią įvairovę. Čia jau nebe nacionalizmas, nebe romantizmas kaltas, čia jau kita tvarka, iš kitos, Rytų pusės atėjusi.

Loreta Vaicekauskienė. Atsiprašau, Nerijau, kol nepamiršau. Ar jūs esate girdėję, kad Norvegijoje pagal įstatymą draudžiama norminti sakininę kalbą? Kiekvienas kalba savo tarmės atspalviu.

Algis Ramanauskas. Tas labai demokratiška. Kitaip ir būti negali.

Nerijus Šepetys. Ir dabar apie kirčiavimą... Normaliai, kalbėdamas tu net nesusimąstai, kaip kirčiuoti kokių skiemenį, nes esmė yra ta, kad tu dedi prasminius akcentus sakinyje. Mąstymas diktuoja, ką pabrėžti, kurį skiemenį, kurio nepabrėžti ir tai vyksta spontaniškai. Prasminis akcentas turi valdyti žodžio kirtį, o ne atvirkščiai. Nes juk žodis pats kaip toks neegzistuoja, jis egzistuoja kalboje. Kalboje yra „užbaigtos mintys“ – sakiniai, ir tame sakinyje labai svarbu, ką tu nori pabrėžti. Toks yra kalbinės bendrijos funkcionavimo būdas ir vaizduotės forma. Taigi šitą vaizduotės ir mąstymo momentą ir bandoma išskirti tomis tvirtapradėmis ir tvirtagalėmis, kurios visada turi būti vienos.

Loreta Vaicekauskienė. Mes turime vis dėlto savo sistemas, atsineštas iš savo namų ir savo aplinkos, iš savo tarminės aplinkos, ir kirčiavimas, tartis ar intonacija yra dalykai, kurie sąmoningai nekontroliuojami. Jeigu žmogus ieško minties, jis negali tuo metu sąmoningai kontroliuoti tarties.

Algis Ramanauskas. Kodėl lietuvių kalboje kirčiavimas yra toks didelis baubas, kodėl jo niekas taip ir nesuvaldo? Gal jo net nereikia valdyti? Mano galva, nereikia valdyti, jį reikia paleisti savitakai.

Loreta Vaicekauskienė. Suvaldo, žmonės juk suvaldo savo kirčiavimą, jie tiesiog kirčiuoja pagal savo tarmę.

Algis Ramanauskas. Taip, buityje, gatvėje ir normalių žmonių aplinkoje taip, bet kodėl iš to padarytas labai sunkus...

Loreta Vaicekauskienė. Jis yra vienos tarmės, sisteminas tos tarmės požiūriu.

Algis Ramanauskas. Zanavykų.

Loreta Vaicekauskienė. Bet eikim prie dar vieno klausimo. Vis dėlto ir sakoma, kad kalbą kuria visuomenė.

Tai kiekvieniame ideologiniame kalbininkų tekste nusistovėjusi kliše: kalbą kuria visuomenė, o kalbininkai tik pataria. Nerija, sakei, kad kalba negali. Ar kalba negali? Ar pati galėtum, jeigu būtų galima? Jei tie patarimai nevirstų privalomais, įtvirtintais įstatymais ir inspekcijomis, ir visa priežiūra, ir dar bausmių sistema, baime, kad galbūt gausi baudą arba tavo redaktorius gaus baudą?

Nerija Putinaitė. Sudėtingi klausimai. Pagalvojus, kas turėtų kurti kalbą? Kuria kalbą kūrėjai. Tad jeigu rašytojams, poetams, – nenoriu, bet mėginu įsiteikti, – yra suteikiama teisė kalbą vartoti tam, kam reikia, tai yra kūrybiniame procese kalbą kūrybiškai vartoti ir neleisti redaktoriams išbraukinėti tam tikrų žodžių ir junginių, metaforų, tuomet neišvengiamai atsirastų įvairovė, gausa. Paprastai įsivaizduojam ar sakom, kad kalbą „kuria visuomenė“. Koks nors darbininkas, kuris dirba statybose, kažin ar kalbiškai labai kūrybingas po darbo. Gal tarp statybininkų esama poetų, filosofų, tačiau po darbo nebūtinai jis su kalba eksperimentuos, pajus ir išgyvens, kad jam trūksta kalbos įvairovės bei ją kurs. Tačiau jei rašytojai, poetai, tie, kurie mąsto, arba šiaip kūrėjai, kurie tekstus kuria ir nori aiškiau išreikšti, ką jaučia, ieško tam sąskambių, tai pasitaiko, kad „sprogsta“ kalba. Tie dalykai ir žmonėms įsivėžia į jausmus ar atmintį, žmonės juos perima. Aš įsivaizduoju kaip vieną atvejį kalbos raidos, kuomet žmonės perima tai, kas juos užkliudo, kas pagauna jų jausmus, pagauna jų mintį. Taip kuriama kalba yra įžmoginama.

Algis Ramanauskas. Aš norėčiau įsijungti į jūsų pakeltą temą. Drįstu pasigirti, kad esu tas, kuris labai kruopščiai, irzliai kaip senukas prižiūriu savo kalbą. Turiu omenyje tuos atvejus, kai duodu interviu. Aš netgi esu sukūrpęs sutartį, kurią duodu pasirašyti, kad mano kalba nebus taisoma. Ir ten yra didžiulis straipsnis, kuriame sakoma, kad nebus keičiami kursyvai ir ne kursyvą ir atvirkščiai, ir taip toliau. Aš labai tą prižiūriu ir linkiu visiems taip daryti, nes yra priimta laikyti, kad tokia yra tvarka ir čia nieko nepadarysi. O tvarka yra tokia, kokią mes nustatom, o ne grupelė asmenų, iš anksto susitarusi arba netgi nesusitarusi, kurie neturi abstraktaus mąstymo ir kurie yra spekuliantai ir chaltūrščikai.

Marius Ivaškevičius. Teoriškai taip atrodo, kad kūrėjai gali kurti kalbą, bet, matot, čia yra dvi išlygos. Visų pirma, literatūra jau nebevaizdina to visuomeninio vaidmens, kaip gal anksčiau būdavo. Kiek žmonės skaito poezijos, kur prikurta asociatyvių naujadarų ir panašiai? Dabar televizija kuria kalbą, iš ten eina pagrindinis srautas.

Nerija Putinaitė. Rašytojai ten taip pat dirba, scenarijus rašo, dialogus rašo. Nors gal jie dažniausiai skurdūs.

Marius Ivaškevičius. Kitas dalykas, visa ta kalbininkų sistema sukurta taip, kad tarsi rašytojas turi teisę nebūti norminamas, ar ne? Bet kai susiduri su realybe, tarkime, su knygų leidyba, staiga supranti, kad tą teisę išsikiovoti labai sunku. Nes yra dar grupė žmonių – redaktorius, korektorius, – kurie pradeda tavęs maldauti, sakydami: atsiprašau, čia tikrai yra ar didžioji kalbos klaida, ar mažoji ir mane už tai baus, nes mano pavardė po to bus parašyta. Aišku, pagaliau gali už jį sumokėti baudą, jeigu tau labai norisi tą dalyką palikti. Aš dažnai vis dėlto į tuos kompromisus neinu, nes tikrai dėl kalbos grynumo nesinori paaugoti kokios žaismės ar humoro.

Algis Ramanauskas. Aš labai norėčiau pašnekėti, atsiprašau, dabar įsiterpsiu. Norėčiau šiek tiek apginti tą šviesų kalbininkų sparną, kuriam atstovaujate jūs turbūt. Viena kartą skaičiau labai įdomų Antano Smetonos interviu. Jis pasakė, kad mūsų kalbininkus dažnai puola nepagrįstai ir žmonės patys prisikuria baubų. Ir dažniausiai tai padaro žurnalistai, kurie dar didesni beraščiai negu kalbininkai. (*Juokiasi*) Aš kalbu apie tai, kad žurnalistai, kalbos redaktoriai, kalbos puskarininkų kohorta, dirbanti redakcijose, bijo savo šešėlio. Iš tikrųjų kalba nėra taip suvaržyta, kaip gali atrodyti iš jų darbo.

Loreta Vaicekauskienė. O jums neatrodo, kad tai yra pasekmė?

Algis Ramanauskas. Be abejo, yra.

Loreta Vaicekauskienė. Ko pasekmė?

Algis Ramanauskas. Pasekmė diktato, monopolijos. Kalbodaros, kurią mes iš esmės turim.

Loreta Vaicekauskienė. Nes jeigu norma būtų deskriptyvinė, jeigu ji būtų nustatoma pagal tai, kaip žmonės vartoja, tada mes nesutriktumėm ir neieškotumėm kitų variantų. Arba specialiai ieškotumėm, bet tokių, kurie yra kažkieno *realiai vartojami* variantai.

Algis Ramanauskas. Dabar pažiūrėkim – Valstybinė lietuvių kalbos komisija. Mano galva, tai yra tinginčių dirbti, nelabai išsilavinusių žmonių *šai-ka-leika*. Jeigu mes atsidarytume *vlkk.lt* tinklalapį ir patyrintume, ką retas kas daro iš šiaip žmonių, pamatytume, kiek ten yra grubių neprižiūrėjimo klaidų. Tiesiog reiktų įleisti šeimininkę su gera šluota. Ten, kur yra klaidų sąrašas, tos klaidos kartojasi, blogai administruojama. Tai labai

simptomiška, nes tas būdinga visai jų veiklai. Jie, žmonės, kurie užsiima kalbodara, liaudies vadinami kalbininkais, jie kuria žodžius, naujus kompiuterijos terminus ir mes matom, kaip yra patinęta daugelyje vietų pasukti galvą. Pavyzdžiui, yra labai trumpas vienskie-
menis anglų kalbos žodis *slash*, kurį mes žinom kaip brūkšnį. Kaip jis išverčiamas? *Pasvirusis brūkšnelis* – įvardžiutinė forma plius brūkšnelis, supriesaga. Puikiai suprantant, kad tokia griozdiška konstrukcija niekada neprigis, kad žmonės ir toliau sakys *slešas*, nors, mano galva, galima buvo pakrutinti užpakalį, šiek tiek pasėdėti prie didelių žodynų, lietuvių kalbos žodžių, surasti kokį nors seną pamirštą iš pagonybės laikų vienskie-
menį, dviskiemenį žodį ir pasakyti: štai va, tas gali tikti.

Marius Ivaškevičius. Tas pats brūkšnys, kuo jis netinka?

Algis Ramanauskas. Tas pats brūkšnys. Mes turim *laptopą*. Gerai, tai yra, tai yra...

Loreta Vaicekauskienė. Skreitinukas. (*Visi juokiasi, negali patikėti*)

Algis Ramanauskas. *Skreitinukas*, bet yra siūloma sakyti *nešiojamas kompiuteris*. Ne-šio-ja-ma-sis kompiu-te-ris. Aš gana patriotiškas žmogus ir man tikrai rūpi lietuvių kalba. Tinginiai yra tie, kurie patinęjo pasiūlyti ką nors racionalaus, trumpo ir skambaus. Kiekvienas, atsiprašau, kvailys gali pasakyti *nešiojamas*, palaukit, aš turiu daugiau tokių kalbos komisijos pasiūlytų naujesnių žodžių. Yra tiesiog absoliučiai siaubingų. Yra tokių grubių apsišvietimo klaidų, pavyzdžiui, *cool džiazą* jie siūlo vadinti *šaltuoju džiazu*. Nors šiuo atveju *cool* yra pavartotas kaip *ramus*. *Šaltasis džiazas* dėl to, kad kažkokia bobelė – atsiprašau, tai ne seksizmas – patinęjo įeiti į *gūglą*. Šiais laikais ir Vikipediją galima pasižiūrėti.

Marius Ivaškevičius. Aš galiu pasakyti, kad iš tikrųjų tie kūrėjai reikalingi. Galbūt jie turėtų būti kūrybin-
gesni, nes, tarkim, kažkoks minimalus norminimas turi būti. Bet pažiūrėkit, toks jausmas, kad ten iš tikrųjų sėdi senutės, turinčios daug anūkų, nes dauguma žodžių, kurie šiuo metu ateina, naujadarų, jie yra deminutyvai. Jie mažiukai – *vaikaičiai*, *kelnaitės* ir taip toliau. Aš kaip rašytojas tiesiog turiu išvengt šitų žodžių, nes jie man gadina visą tekstą.

Algis Ramanauskas. Atsiprašau, jūs mokėsit kortele ar kortelyte? (*Visi juokiasi*)

Nerijus Šepetys. Zanavykai labai mėgsta malonybi-
nes formas.

Algis Ramanauskas. Aš dar, atsiprašau, įsiterpsiu. Tai kaip virusas, paplitęs ortodoksiniame sparne. Žmo-
nės, kurie dažniausiai nemoka anglų kalbos, jie labai ly-
gina su anglų kalba. Jie sako, kad anglų kalboje veiks-
nys neina po tarinio, arba atvirkščiai. Nors iš tikrųjų
gali tai padaryti laisvai ir tai bus poetinė forma. Ir tada
sako: užtat mes žodį *mama* galim pasakyti apie 20 for-
mų. Ir vardija: *mamytė*, *mamųčiukas*, ir padaro tokią
tiradą. Čia, suprask, yra didžiulis privalumas prieš an-
glų kalbą, nes angliškai negali pasakyti dvidešimčia
būdų *mama*. Taip prieinama iki visiško absurdo.

Loreta Vaicekauskienė. Neteisinga apskritai lyginti
kalbas kaip turtingesnes ar skurdesnes. Kalba yra to-
kia, kokia reikalinga, kokią susikuria bendruomenė.

Nerija Putinaitė. Lyginimas susijęs labiau su išskir-
tinumo poreikiu, kurio dominavimas gadina kalbos gy-
venimą. Tauta, kuri su tapatybe turi problemų ir kuri
nori savo tapatybę visokeriopai įmuziejinti arba iš jos
padaryti tokį tvirtą daiktą, už kurio gali kabintis atsi-
dūręs nežinomose situacijose, griebiasi ir kalbos. Kalba
tuomet yra įsivaizduojama kaip patvarus inkaras iš se-
nienu muziejaus, į kurį įsitveri, tačiau taip pat kuriuo
didžiuojiesi, nes inkaras „išskirtinis“, kitoks nei kiti in-
karai. Kai išskirtinumas toks svarbus, tuomet prade-
dami legitimuoti represiniai veiksmai dėl išsaugojimo.
Atsiranda žmonės, kurie prižiūri, kad kalba ir liktų iš-
skirtinė, jos ir raida formuojama kaip išskirtinės kal-
bos. Prižiūrima idėmiai, nes jeigu įleisi, kaip sakoma,
kiaules į pupas, tai išskirtinumo nebeliks, viską ten
ištryps. O kiaulės... Tai mes visi čia turbūt esam tos
kiaulės, kurios...

Algis Ramanauskas. Aš nevalgau kiaulienos.

Nerija Putinaitė. Na, bet pupas turbūt valgot.

Algis Ramanauskas. Valgau.

Nerija Putinaitė. Va, apie tai ir kalbu. Trumpai, da-
lykas yra susijęs su tapatybės klausimu, nes visą laiką
Lietuvoje emocijų lygyje tapatybė siejama su kalba, jos
senumu, išskirtinumu. Iš čia išauga naujos baimės dėl
to, kas įvyks, jeigu kalba bus kitokia, ne tokia. Mančiau,
kad tai tikrai labiau psichoanalitikų darbas – viską pa-
aiškinti. Baimė prarasti save yra labai stipri, įsitviti-
nės nepasitikėjimas. Svarstant, jeigu iš tiesų galiausiai
kada nors tapsim normalia tauta, kuri kitaip galvos,
veiks, labiau pasitikės savimi, baimė, dabar įsikabinusi
į būtinus saugius ir išliekančius atributus, turėtų dingti.
Nebestatysim Valdovų rūmų, galbūt nebesureikšmin-
sim kalbos ir jos labai specifinio pavidalo. Bet kaip tai
pasiekti? Tai nėra tikrai kalbos reikalas, nes visuome-

nė palaiko diktatą. Jeigu nepalaikytų ir jeigu priešintųsi, būtų įvykęs sąjūdis ar revoliucija, kuri išlaisvintų kalbą gyvenimui. Tačiau dabar diktatą tauta palaiko.

Algis Ramanauskas. Įvyks, įvyks, mano galva. Aš manau, kad taip yra dėl to, kad mūsų etninė grupė turi labai mažai demokratijos patirties.

Marius Ivaškevičius. Laisvės.

Algis Ramanauskas. Taip, baudžiava XIX a. maždaug per vidurį, smetoninis režimas, aksominis fašizmas, po to sovietmetis. Ir žmonės pripratę. Bet tai, kad mūsų vaikams ir anūkams teks srėbti šitą smirdančią chaltūrščių privirtą košę, tai aš nė kiek tuo neabejoju ir kada nors įvyks perversmas. Jis dabar jau iš esmės pradeda vykti.

Marius Ivaškevičius. Aš norėčiau dar pakomentuoti Nerijos mintį apie pasididžiavimą kalba. Iš tikrųjų įsigilinkim, kuo mes didžiuojamės. Kalbos senumu. Ką tai reiškia? Reiškia, kad ši kalba nesivystė, nes juk visos kalbos išėjo iš to paties kamieno. Mes esame arčiau siai kamieno, tiesiog ją per mažai žmonių kalbėjo ir ji sustojo savo vystymesi. Tai dabar mes didžiuojamės tuo, kad esame neišsivystę. Iš esmės tai yra šiek tiek absurdas, kai įsigilini.

Algis Ramanauskas. Aš manau, kad tai yra labai gražu ir romantiška, kad mūsų kalba liko viena mažiausiai pakitusių. Čia yra dalykas, kuriuo galima didžiuotis žaismingai.

Marius Ivaškevičius. Žaismingai, taip.

Algis Ramanauskas. Bet neperlenkiant lazdos. Ir čia pat netrukdam kalbai vystytis. Tai vienas dalykas. Kitas, žmonės per tiek laiko iš tikrųjų ėmė bijoti, kad jeigu nesaugosim savo kalbos taip, kaip jiems atrodo yra teisinga, kaip ji dabar saugoma, tai mes išnyksim. Ne, niekur lietuvių kalba nedings. Per tiek laiko niekur nedingo ir niekur neišnyks. Ir tai yra visiškai nereikalingas baubizmas, kurį sukūrė žmonės iš anksto net nesusitarę ir kurie taip mėgsta chaltūrinti.

Nerijus Šepetys. Bet tai ta literatūrinė kalba puikiausiai vystėsi į visas puses, į šonus makalojosi. Užtenka palyginti Mažvydą su Daukša ar, nežinau, tą patį Olševskį ar išeivių dramaturgus, vien palyginti Algirdą Landsbergį su Kostu Ostrausku. Ta prasme, kalba visur vystosi į visas puses.

Algis Ramanauskas. Aštuonioliktas amžius, Donelaičiai. Archaiškai ir juokingai skamba, bet tai buvo gana

turtinga sakinių forma ir žodžių vartojimas. Ir jeigu būtų buvę leista vystytis, jeigu nebūtų buvę spaudos draudimo, jeigu viskas būtų buvę taip, kaip galėjo būti, kaip Vakarų Europoje gyvenančių etninių grupių atveju, tai mes turėtume žymiai patogesnę, žymiai geresnę, mano galva, kalbą.

Nerijus Šepetys. Bet prie Smetonos kiekvienas periodinis leidinys faktiškai turėjo besusiformuojantį tam tikrą savo kalbėsenos stilių. Gali sakyti, kad ten buvo redaktorių diktatas, bet jie vis tiek kūrė skirtingus stilius. Nebuvo, sakykim, kad visi vienodai rašytų. Aišku, prie sovietų ta lietuvių kalba tapo vienoda iš principo, pasidarė daug dirbtinės... Bet mes dabar visi – rašytojai, poetai, šoumenai, redaktoriai – visi kuriam tuos žodžius po truputį. Iš apačios gausybė tų žodžių randasi, skleidžiasi, tik jie kažkodėl neatsiduria toje institucijos erdvėje.

Algis Ramanauskas. Aš manau, kad reikia mažiau kreipti dėmesio į fantominius baudų baubus.

Nerijus Šepetys. Aš laikiu, man duokit baidas. Aš kiekvienam žurnalo numeryje specialiai po vieną kitą didžiąją kalbos klaidą palieku be kursyvo, be kabučių ir laikiu, kada. Ateikit pas mus, ateikit...

Algis Ramanauskas. Tai jūs labai drąsus žmogus.

Nerijus Šepetys. Dabar galima, aš dešimt savo mėgstamiausių didžiųjų kalbos klaidų perskaitysiu? Tai didžiosios kalbos klaidos, už kurias galima duoti (gauti) nuo trijų šimtų iki pusantro tūkstančio litų. Tai štai mano mėgstamiausios dešimt iš didžiųjų kalbos klaidų: *rūgoti* arba *rūgotis*, *kolioti* arba *koliotis*, *bliuznyti*. Tai čia iš tų negražių. Dabar trys iš gražių – *rėdytis* arba *rėdyti*, *boti* arba *neboti* ir *bevelyti*. Vargšas raštininkas Bartlbiš: aš tik vakar aptikau, kad *bevelyti* vis dėlto irgi negalima.

Loreta Vaicekauskienė. O mėgavaisi tuo žodžiu žiūrėdamas Kazlo spektaklį.

Algis Ramanauskas. Daug kas labai nustebė, sužinojęs, kad *bevelyti*, pasirodo, yra didžiausia klaida.

Nerijus Šepetys. Taip pat čia žodžiai, kurie uždrausti kai kuriose situacijose, tai yra: *iššaukiantis*, *tūlas*, *sykį*, *gi*. Tai va šitą dešimt žodžių man labai patiktų pavartoti viename sakinyje. *Kiek mes čia prisirūgojom, prisikoliojom, prisibliuznijom, bausmės nebodami iššaukti – gi tūlam turėtų ausys kaisti; tokio žurnalo jis bevelytų išvis nebeskaityti, sykį jau vyr. redaktorius gėdos nebeturi.*

Algis Ramanauskas. Beje, mes rizikuojam būti nepopuliarūs, bet, mano galva, priešdėlis *da-* yra dar ir kaip vartotinas, nes jam nėra pakaito. Nes ką reiškia *da-*? *Damušti, daeiti?* Yra siūloma *prieiti, nueiti*, taip? Bet tai visiškai ne ta prasme.

Loreta Vaicekauskienė. Bet čia yra jau tas minėtas raiškos dalykas, kurio trūksta. Semantiškai šito trūksta. Jo kilmė, beje, nenustatyta, tai nebūtinai slaviškas skolinys.

Alfredas Bumblauskas. Vėl prisiminsiu Savukyną. Jis visada prie neišgertos taurelės sakydavo – negi sakysi *pripilti*? Nes jis visada šliurpčiodavo ir niekada neišgerdavo taurelės iki galo. Bet tai nereikšdavo, kad jis baigė jau sėdėt. Jam reikia *dapilti*. Ir kas tada įvykdavo? Būdavo prisimenama daina *Kas do sodai, do sodeliai*, ir Bronys oriai pagrįsdavo mintį, kad priešdėlis *da-*, *do-* gali būti labai archaiškas.

Nerijus Šepetys. Ir leisdavo *dapilti*. (*Nusijuokia*)

Alfredas Bumblauskas. Taip. (*Juokiasi*)

Nerijus Šepetys. Nes kitaip neįmanoma.

Marius Ivaškevičius. Aš manau, kad taip viską iš kalbos išmetant labai stipriai naikinamas sinonimiškumas. Ir dar vienas dalykas – naikindami darom kalbą vienam skoniui. Nes kiekvienas iš tiesų turi savo. Kaip gėrimus, vienas mėgstam vyną gert, kitas degtinę, atitinkamai atsiranda kitas charakteris. Pagaliau vyras, moteris, senas, jaunas, miestietis, kaimietis. Dabar gi ta kalba mus visus išsraudžia į kažkokį vieną charakterį, vieną stilių, kuriuo mes visi bandom šnekėt. Galbūt tik tai tonacijomis galim šiek tiek išreikšti savo emociją ar kažką. Bet turi būti galimybė išreikšti kalba individualumą, kalba turi turėti didesnę spektrą, negu ji šiandien turi.

Algis Ramanauskas. Skaitydamas interviu ir nematydamas, kas yra interviuojamas, turėtum atpažinti iš jo kalbos. Kas kol kas yra neįmanoma, nes sėdi kokia nors mergaitė redakcijoje.

Nerija Putinaitė. Arba berniukas. (*Nusijuokia*)

Algis Ramanauskas. Arba berniukas, beje, berniukas, ko gero, net dažniau. Ir jeigu parašai metaforą „aš ryte atsikėlęs turiu pasukt galvą, ką veiksiu toliau“, žodį *pasukti* randi kabutėse. Tai yra karvės mąstymas – abstraktaus mąstymo stoka.

Marius Ivaškevičius. Arba jaučio.

Algis Ramanauskas. Arba jaučio. (*Juokiasi*)

Alfredas Bumblauskas. Dabar leiskit man suformuluot tris tezes, prie kurių, mano manymu, mes priėjome. Pirma tezė yra: leidžiat man kirčiuot taip, kaip žemaitiškai kirčiuočiau. *Yr Euruopa*, o ne Europà. Ir dėl to man ir literatūriškai bus Euròpa. Čia aš – kaip žemaitis. Antra tezė: visi pripažįstam kalbininkų kaip klasės egzistavimo teisę, tačiau kartu pripažįstame, kad yra darbų, kurių jie, kaip ir visi, yra *nedadare*. Trečia tezė: jų darbai, kurie ir padaryti, o juo labiau nedadaryti, turi būti rekomendacijos, o ne diktatūra. Bet tada reikia kelti klausimą, kuris man svarbiausias – iš kur atsiranda diktatūra ar jos siekinys? Algis čia pradėjo sakyti apie demokratiją. Iš tikrųjų tos demokratijos mūsų istorijoje buvo mažai, dar mažiau laikotarpių, kuriais gyvenome su lietuvių kalba kaip oficialiaja kalba. Grubiai sakant, šimtmetis. 1901-aisiais Jonas Jablonskis sunormino net abėcėlę, galutinai išgrūsdamas dvigubą *w*, kurią Vincas Kudirka dar 1889 m. leido. Ir vis dėlto aš nesuvesčiau visko į demokratijos problemą. Kalba judėjo į priekį ne tik tarpukariu, bet net sovietmečiu. Jau ko vien verta buvo baltistų mokykla Vilniaus universitete, lietuvių kalbotyra buvo gerokai pralenkusi kitus humanitarinius mokslus. Taigi per visą XX amžių lietuvių kalba sunkesnėmis ar lengvesnėmis sąlygomis buvo puoselėjama.

Tad kodėl dabar yra tokia keista būklė, apie kurią mes čia šnekame? Manysčiau, kad mums reikėtų pažvelgti į bendrųjų kalbos istorijos vaizdinių ar net dar bendresnių kultūros istorijos vaizdinių pusę. Koks yra kalbos istorijos vaizdinys? Visi nustemba, kai provokuodamas pasakai, kad lietuvių kalbos nebuvo Vytauto laikais, – atrodo, tik to baltarusiai ir laukia. Ogi pridurkim, kad nebuvo bendrinės, arba literatūrinės, lietuvių kalbos, ir viskas stosis į savo vietas. Tačiau ne vienoje auditorijoje esu susidūręs su nuostaba, kad lietuvių kalba ne atgimė, o užgimė *Auszros* laikais, ar kad Birutė su Kęstučiu nemokė Vytauto iš lietuviškų pagoniškų maldaknygių.

Kita vertus, visi pripažįstam Mažvydo ar Daukšos kūrybą, Baranausko ar Jablonskio naujadarus, kurių dalis net neprigijo. Taigi per visą Lietuvos istoriją vyksta kalbos kūryba ir ji pabaigos neturi. *Mamučiukų* gali būti kelios dešimtys, kaip šiaurės tautelės turi dešimtis ledo pavadinimų. Lygiai taip pat turime dešimtis arklio plauko pavadinimų. Bet kai reikia žirgo funkcijų, tik neseniai yra sugalvoti žodžiai – *eidininkas* ar *jodininkas*. Tokių žodžių nebuvo tarmėse, nes nebuvo tokių funkcijų. Tai štai, visa šiuolaikinė lietuvių kalba yra naujausių laikų kūryba. Kodėl toks teiginys iššaukia pasipriešinimą? Todėl, kad mūsų *kultūros istorijos* vaizdinys yra diametriškai priešingas šitam. Nerija susidūrė – tik paabejojo Jono Basanavičiaus idėjų autoritetu ar aktualumu šiai

dienai ir gavo lupt iš visų pusių. Jonas Basanavičius neva mums paliko testamentą, kad reikia surasti praeities audrose dingusią savotišką baltų Atlantidą, t. y. tobulą, tyrą ir gražią ikikrikščionišką kultūrą. Kadangi, anot Daukanto, susiedai turėjo žymiai mažiau padorumo negu pagonys lietuviai, tai jie ir išvedė lietuvių tautą į nedoras lankas. Todėl nenuostabu, kad dalis kalbos gynėjų kartu yra gedgaudistai, kuriems krikščionybės įvedimas pradeda Lietuvos ir lietuvių kalbos degradaciją. Taigi mūsų aptariama tema tėra idėjų aisbergo viršūnė, o po ja yra ištisas baltofilinių idėjų pasaulis. Įsivaizduojama praeityje buvus tai, ko per šimtą metų mokslas taip ir nerado – baltų civilizacijos, prilygstančios antikinėms civilizacijoms ar šalia šių esantiems keltų, germanų ar skitų pasauliams. Tada ir telieka sąvoka „dainų ir žodžio“ civilizacija ar kad (kitaip nei su kitomis kalbomis) lietuvių kalba yra daugiau negu komunikacija.

Nerija Putinaitė. Kodas?

Alfredas Bumblauskas. Taigi kalba yra Atlantidos kodas, kurį mes turime kažkokiu būdu atpažinti, o tai, apie ką mes čia šnekam, veda į šoną. Štai kodėl kova su kalbos „atlantais“ yra didele dalim donkichotiška, nes vėjo malūnai yra didesni negu mums atrodo.

Marius Ivaškevičius. Aš nemanau, kad jie dideli.

Algis Ramanauskas. Negalima kišti lazdos į matricą.

Marius Ivaškevičius. Man atrodo, mes pervertinam tuos vėjus mitus senųjų.

Algis Ramanauskas. Man irgi taip atrodo. Visa tai tvyro ore, visa tai kada nors pratrūks ir baigsis, visa ta klaidi matrica su klaidom.

Marius Ivaškevičius. Aišku, mums trūksta, nežinau, čia paveldas ar kas, maišto dvasios, kuri šiuo atveju irgi reikalinga, mums jos trūksta. Pažiūrėkit, Seimas neatakuojamas jau kuris laikas. Graikijoje ar Londone įvedus žymiai švelnesnius mokesčius buvo daužomi langai. Mes linę susitaikyti.

Nerija Putinaitė. Tai gerai ar blogai?

Marius Ivaškevičius. Aš manau, kad tai nėra visiškai gerai.

Alfredas Bumblauskas. Bet, matot, vardan ko? Tai ir reikia susitaikyti, sakysim.

Algis Ramanauskas. Aš manau, kad šiuolaikinės technologijos, internetas, priėjimas prie literatūros,

žymiai geresnis kitų kalbų mokėjimas negu anksčiau kad buvo, – visa tai padarys savo gerą darbą. Tai tikrai nepražudys lietuvių kalbos, bet leis kritiškai mąstyti ir lyginti žymiai didesniame kiekiui žmonių negu galėdavo anksčiau. Ir galų gale kažkas, ne tik tai mes čia, bet ir vaikai, ir paaugliai supras, kad karalius yra nuogas, kad kalbodara užsiimantys neturi ir negali turėti jokios licencijos tam. Ne tik tai dėl to, kad to negali būti iš principo, bet pirmiausia dėl to, kad jie yra beraščiai ir chaltūrščikai. Aš manau, kad po kažkiek dešimtmečių mes kalbėsime geresne, turtingesne ir gražesne lietuvių kalba. Ir kalbėti ta gražia, amžina atilsį, Arno Rose no dikičia, ta tikrai puikia lietuvių kalba bus prestižas, iš jos mes atpažinsime tikrą inteligentą.

Nerija Putinaitė. Aš nesakyčiau taip optimistiškai. Nes man atrodo, kaip kad profesorius paminėjo, procesai vyksta žolės lygyje, kai kalbam apie internetą, apie viską, kas nauja. Jie skatina kurtis kalbos elitą (ar kaip jį vadinti), kuris jaučiasi kaip vienintelis atsakingas už tautos išsaugojimą, nes kiti tos grėsmės nesuvokią. Jis vienaip ar kitaip institucionalizuojasi ir užsibarikaduoją taisyklėmis, įsitvirtina reikšmingose vietose, jaučiasi moraliai tvirtas, nes mano, kad iš tikrųjų žino, kaip turi būti. O žmonės, kurie tvirtai žino, kaip turi būti, anksčiau ar vėliau, ar dėl mūsų demokratijos nebrandumo, jie patenka į atsakingas pozicijas. Jie tampa dabartiniame populistiniame visuomeniniame ir politiniame lietuviškame klimato labiau įtikinantys nei tie, kurie svarsto ir abejoja, kurie mąsto. Nes jie turi savo tikslą, turi savo misiją. Vis dėlto nenuvertinčiau ir kylančių neopagoniškų, neo-pseudo-patriotinių jėgų galios, nes matant, kokios jos, kiek jose daug diktato ir mažai minties, jos turi didelę įtaką aplinkai. Nevardinant konkrečiai, pasižvalgius aplinkui, galima matyti, kaip tai vyksta. Sakot, plečiasi internetas, žmonės modernėja. Tie, kurie modernėja, kurie mato alternatyvas ir galimybes, jie nėra akli kovotojai, nes jiems yra gerai. Jie vadovaujasi pozityviais dalykais, todėl jiems yra gerai. Kovoja tie, kurie yra gynybiški, kurie mato bjaurias puses ir smulkmenas, o tokių visuomet bus, jei norima pamatyti. Dabar yra kovojama prieš globalizaciją, prieš neva amerikietišką kultūrą, ar kaip kitaip ji yra neigiamai vadinama. Ir toks procesų pavadinimas, kalbėjimas apie juos skatina dar tvirčiau užsibarikaduoti, ir tai matom įvairiose reakcijose. Nepriklausomybės pradžioje galvojom, kad išsilaisvinsim, kad išsivaduosim iš užtvarų. Bet dabar atsiranda naujų savos gamybos pertvarų, naujų tvirtovių atsiranda, kurios sąmoningai tvirtinamos ir ginamos.

Algis Ramanauskas. Suprasdamas puikiai, ką jūs turite omeny, drįsčiau oponuoti, nes, mano galva, šitie procesai kaip tik ir parodo, kad žmonės drįsta išdrįst.

Naujų dalykų, kurie pas mus atėjo su demokratija ir technologijomis, teigiamas aspektas yra žymiai daugiau sveriantis negu jo sukeltas atoveiksmis. Būtent šitie ortodoksiniai, pagoniški dalykai ir panašiai. Atėjo žymiai daugiau gerų dalykų, negu naivi, dažnai ksenofobiška reakcija į juos.

Nerijus Šepetys. Bet klausimas čia yra, kas taps institucija iš tikrųjų, ir ar to reikia. Jeigu pavyktų politiškai taip pasiekti, kad, sakykim, tegul žmonės turi mitus apie Atlantidą, bet tegul jie iš to nedaro mokslo. Tegul būna mitas, bet nedaryk iš jo logo, nes vertimas iš mito į logo kalbą ir yra iš esmės ta platoniška klaida. Be reikalo šitaip. Žmonės tegul turi savo mitus, bet jie iš to nori daryti mokslą. Ir jeigu tu darai mokslą, tai tampa švietimu, jeigu švietimu, tai tampa norma. Tai čia šitoj vietoj jeigu galima būtų tą prastumti idėjų įgyvendinimo konkurenciją, kuri jau dabar kažkiek moksle veikia, antai būtų paskelbta: yra idėja – lietuvių kalbos saugojimas, gynyba, konkuruokite projektais. Kurie nukonkuruos kitus, gaus valstybės finansavimą, tegul tą kalbą prižiūri. Blogai dirba? Tegul kitą sykį kiti daro. Būtų gerai, jeigu šitoj vietoj atsirastų žaismės. Tikrovėje juk vyksta tų gražių, gerų dalykų, bet jie į viešumą neišsina, nes viešumoje pirmiausia yra dalykai, kurie institucionalizuoti. Nebūtinai valstybės, galbūt komercinių televizijų, galbūt prodiuserių ribotos vaizduotės, galbūt dar kažko. Nieks neliepia tokių laidų visiems rodyt per teliką, nes ką rodys, vis tiek žmonės žiūrės, jokio skirtumo. Kitos gi rodys daug geresnį daiktą, žiūrės geresnį, rodys šūdinę – žiūrės šūdinę. Tačiau čia kalta yra vaizduotė: įsivaizduojama, – bet ką žmonės pamans, ką kalbininkai pasakys? Tai va ta mūsų skurdi ir ribota vaizduotė, kurioje iš tikrųjų tuštoka, mūsų mąstymas, kuris vangokas. Realiai gi mes kaip kalbam? Mes sakome žodžius, kurie mums šauna į galvą. Mes nežinome, iš kur jie ateina, nu tikrai nežinome. Nežinome, ar ta kalba yra tikrovė, ar jinai tik komunikacija. Kas gali pasakyti? Kalba yra kažkuria prasme stipresnė ir jos iki galo nesuvaldysi. Bet ką daryt, jeigu žmogui nieks nešauna į galvą? Jeigu jis neturi ką pasakyti? Tai kokiais nori turtingais žodžiais jį apipilk. Problema, kad dažnai žmogus iš tikrųjų, pasak Petro Kimbrijo, neturi ką pasakyti. Tai čia jokia kalba neišgelbės.

Loreta Vaicekauskienė. Yra dar viena problema, apie kurią aš labai norėčiau, kad mes pakalbėtume. Padariniai šitų visų ideologijų – tai nepasitikėjimas savo kalba, baimė, kuri mums neleidžia viešai kalbėti, kuri surakina mūsų mintis.

Algis Ramanauskas. Čia tas „atsiprašau kalbininkų, jei ne taip pasakysiu“, „atsiprašau kalbininkų“.

Loreta Vaicekauskienė. Taip, šitas atsiprašymas kartais būna tiktai žaismas, bet iš tikrųjų matyti, kad yra sunku. Mes atlikome žurnalistų tyrimą praeitais metais ir jie sakė, kad yra sudėtinga, kai tau kalbant kartu reikia galvoti apie taisykles. Tai varžo mintis. Žiūrėkit, koks ryškus simptomas. Žmonės įsitikinę, kad nemoka lietuvių kalbos. Dalyvavau praeitais metais Filologijos fakulteto diplominių darbų įteikime, kur Lietuvos Prezidentė sveikino diplomantus. Nukrypusi nuo scenarijaus, nuo savo parašytos kalbos, ji pasakė keletą žodžių. Ir pirmiausia pradėjo nuo atsiprašymo, kad jos kalba nelabai gera, nes ji yra... vilnietė! Taip sako Prezidentė!

Algis Ramanauskas. Tai yra baisu.

Loreta Vaicekauskienė. „Mano kalba yra bloga“ – Prezidentė atsiprašo būdama lituanistų aplinkoje. Mano kolega ateina į vaikų darželį, auklėtoja sužinojo, kad jis yra kalbininkas, na, institute dirbantis, tai kiekvienas tėvų susirinkimas prasideda auklėtojos atsiprašymu, kad ji nemoka kalbėti. Arba konsultacijų telefonas institute. Skambina, klausia dėl elementarios frazės – „padėkit, jūs geriau žinot“. Aš sakau, kodėl jūs klausiat manęs šitokio dalyko? Sako, jūs gi žinot geriau, o mes nemokam lietuvių kalbos. O tada kalbos saugotojai ir sako: žmonės prašo, mes padedam.

Nerijus Šepetys. Bet tai jau grynai sovietinis daiktas.

Algis Ramanauskas. Aš, žinokit, televizijoje dirbdamas irgi dažnai su tuo susiduriu. Atkiši mikrofoną žmogui, jis ir taip stresuoja, ir pradeda: aš atsiprašau, jeigu ne taip pasakysiu, atsiprašau kalbininkų. O kalbant apie Prezidentę, aš pats vilnietis ir man vilnietiškas akcentas, arba tarmė, yra vienas baisiausių, tiesą sakant. Man baisėsnis tiktai suvalkietiškas (*juokiasi*), aš truputį juokauju. Bet vis dėlto tai yra vilnietiškas akcentas ir jis turi teisę egzistuoti su visais tais mūsų gerbiamos Dalios Vylniaus, *nūlis* ir *dūrnas*. Tai skamba klaidingai, bet tai yra tarmė ir tikrai nereikia atsiprašinėti chaltūrščikų iš VLKK dėl to, kad kažką ne taip tari.

Alfredas Bumblauskas. Bet netgi tai simptomiška. Čia aš nekalbu apie tai, kaip Prezidentė, kad esu vilnietis ar vilnietė...

Loreta Vaicekauskienė. Miestietis.

Alfredas Bumblauskas. Miestietis. Vadinasi, iš šito plaukia mintis, kad...

Nerijus Šepetys. ...kalba priklauso kaimui.

Alfredas Bumblauskas. Mieste yra blogai, gera kalba yra kaime.

Nerijus Šepetys. Arba girioj.

Alfredas Bumblauskas. Girioj, va būtent.

Marius Ivaškevičius. Išvis kaimas yra gėris lietuvių sąmonėje.

Alfredas Bumblauskas. Tai štai, ir vėl prieinam prie bendresnių dalykų.

Nerijus Šepetys. Natūralus produktas, – šia prasme Arūnas Sverdiolas yra atkreipęs dėmesį į tą natūralumą kalbos, kai išivaizduojama, kad tai yra tarsi natūralus augalas. Tas, kas iš tikrųjų yra kūrinys, po to jau atgaline tvarka pripažįstamas kaip augalas, kuris natūraliai suaugęs su mumis, ir mes bet ką darydami iškart jį pažeisim, todėl reikia jį visaip puoselėt. Man atrodo, kad kuo daugiau atsiras tokių *kalbajobų*, kurie kirs šventąsias ažuolų giraites, kaip kadaise Jogaila su Vytautu, tuo bus geriau. Reikia kirsti šventąsias kalbos ažuolų giraites. Kuo daugiau redaktorių ar kalbininkų tegul eina į viešumą, kaip, pavyzdžiui, dešimties kalbininkų kreipimasis gražinti Rōmeriui umliautus, nusiūstas Kalbos komisijai. Komisija šią iniciatyvą nugesino: daugmaž negražinsim umliautų, tegul Seimas sprendžia. Bet va yra tokių iniciatyvų, kai, sakykim, net profesionalai gina lietuvių kalbą nuo ideologijos, galios ir, kaip sakoma, duokim jiems laisvai kvėpuoti.

Algis Ramanauskas. Čia labai svarbus momentas žmonėms, kurie mus žiūri ir skaito išrašytą mūsų pokalbį. Teneatrodo, kad čia susirinko anarchistų, kuriems nieko švento nėra, būrelis. Aš toks tikrai nesu ir žinau, kad tarp kalbininkų yra šviesių ir blaiviai mąstančių žmonių. Man atrodo, kad mūsų pareiga jiems padėti apsiginti nuo to ortodoksinio sparno, nuo tų garšvų, kurie arba kurios teigia, kad jeigu moteris savo mergautinę, tekėjusios moters priesagą keičia kaip jinau nori, dėl to ji yra šliundra. Prieita iki tokių dalykų ir tai daro Lietuvių kalbos institute dirbantys asmenys kaip Kazimieras Garšva. Tai yra siaubinga. Ir pasirašo Justinas Marcinkevičius turbūt nė nematydamas, ką pasirašo. Tai yra skandalinga. Mes turime palaikyti kitą sparną, apie kurį visuomenė beveik nieko nežino, nes visuomenės akyse kalbininkai yra vienalytė masė.

Nerijus Šepetys. Taip, eiti ekspertų vardu ir sakyti, va, mes čia kuriam kalbą, mes irgi esam ekspertai ir galim pasakyti, kad iš tikrųjų turi būti truputį kitaip. Kad yra reikalinga užsiimti norminimu ir kūrimu, tam

tikrų dalykų teikimu, bet va šalia to yra ta erdvė, kuri privalo likti laisva.

Marius Ivaškevičius. Aš manau, jeigu čia mes įvardijame ideologiją kalbos... Tos ideologijos yra viena tokia didelė esminė klaida – graži kalba tikslas, ar ne? Kalbos gražinimas, mes turėsime gražią lietuvių kalbą... Kalba neturi būti graži, nes iš tiesų tas gražumas, toks, sakykim, mergaitiškas gražumas, jis tikrai nepriduoda kalbai gyvybės. Jis, priešingai, įstato ją į natiurmorto rėmelius. Iš tiesų kalba iš dalies turi atspindėti ir išreikšti taip pat ir negražius reiškinius, kuriems mes paprasčiausiai labai dažnai neturime instrumentų. Pradedant nuo keiksmazodžių, kurie pas mus neegzistuoja, ir apskritai visko.

Alfredas Bumblauskas. Leiskit man įsiterpti dėl to, kas pasakyta apie keiksmazodžius, ir pacituot dabar. „Viena išskirtinė ypatybė, už kurią lietuviai nusipelno ypatingos pagarbos yra ta, kad milžiniškuose jų liaudies rinkiniuose nerasi nė vienos ne tik kad vulgarios, bet net nepadorios ar pernelyg laisvos. Ši kalba nepažįsta netgi storžieviškų arba šlykščių posakių. Turinti kažką iš pakilios, sakralinės žynių kalbos, ši kalba atmetė tuos posakius, o juos atstoja atitinkami slavų žodžiai, kurių niekada nevartojo padori lietuvių šeima. O kada prisiminsime, jog religinės Indostano tradicijos tiksliai atliepia lietuvių liaudies tradicijas, kai pastebėsime stulbinančius saitų tarp abiejų kalbų, taip pat egzistuojančias panašias kastas, puikiai organizuotą, išplėtotą lietuvių žynių hierarchiją ir riterių vikingų kastą, tada galėsime prieiti prie išvados, jog lietuviai yra išimtis šiaurės istorijoje ir jog lietuviai – tai indų kolonija su visa savo sankloda.“ Atspėkit, kas tą parašė? (*Juokiasi*)

Alfredas Bumblauskas. 1845-ieji metai.

Marius Ivaškevičius. Adomas Mickevičius.

Alfredas Bumblauskas. Adomas Mickevičius. Paskaita apie lietuvių kalbą. Ir lietuvių tautą turbūt. Tai štai, iš kur viskas gimsta. Ir negali lengva ranka atmetst. Tai yra praeities vizija, o kartu ir to meto istorinės sąmonės perspektyva, kuri buvo penas visiems mūsų aušrininkams, visam tautiniam atgimimui ir po to nuėjo per visas bangas. Ir štai dabar išivaizduokit, kad mes bandome kabinėtis prie žynių kastos, kuri sėdi kaip aksakalai ir tvarko mūsų kalbą, o mes čia liežuvį rodom...

Algis Ramanauskas. Aš manau, mes turim ištrinti visa, ką šnekėjome. (*Nusijuokia*)

Loreta Vaitkeauskienė. Na, gal neištrinkim. Pasilikim, išrašykim, paskleiskim. Naudosime šitą pokalbį

kaip empiriją savo projekte, kalbos ideologijų dalyje, ir čia matau šiokią tokią prasmę. Bet kaip jums atrodo, Arūnas Sverdiolas yra pasakęs visai neseniai, šių metų vasarą, kad jeigu šitiek kartų kalbėta ir negirdi tie, kuriems reikia girdėti, tai gal šis pokalbis jau turėtų būti paskutinis? Ar vis dar verta drumsti vandenį?

Marius Ivaškevičius. Gal Seime kitas pokalbis turėtų būti. Ten, kur tai iš tikrųjų yra įteisinta.

Algis Ramanauskas. Aš manau, aš pats taip daryčiau, bet aš turiu kitų darbų. Man atrodo, kad reikia fragmentizuoti visą reikalą. Manau, kad reikia kiekvienu konkrečiu atveju parodyti, kur jie yra neteisūs. Nes jie labai dažnai neteisūs. Ir mes galim vėl susirinkti ir vėl kalbėti abstrakčiai, bet nieko nevyks, kol neatsiras žmonių, kurie konkrečiai imsis darbų.

Nerijus Šepetys. Iš esmės ta galia laikosi ne ant įstatymo iš tikrųjų, nes įstatymas suteikia tik galimybę, tu gali ja nesinaudot. Pagrindinė problema yra baimė ir didelės akys, taip įsivaizduojamos grėsmės, baimės. Su baime galima kovot viešumu ir įvardijimu nuolatiniu. Iš esmės kaip vaikas įveikia baimę tamsos? Jis eina į kambarį ir rėkia ant jos. Tai iš esmės va tas aprėkimas to, kuris tave nori nubausti, jisai vienas tų būdų. Jeigu agresyviau truputį ar taip šmaikščiau, ar žaismingiau parodyti, kad tu labiau esi su kalba sugyvenęs, – jis atsitrauks. Kodėl, aš sakau, mūsų žurnalui baudos neduoda? Jeigu aš prašausi baudos, neduos, nes bijo. Bijo duoti baudą, bijo skandalo. Tai štai reikia suprast, kad iš esmės ta galia, kuri čia yra, ji nėra tokia pavojinga. Jie patys bijo ir šitaip mes išlaisvinsim truputį erdvę. Jie bijo *kalbą jobų*.

Algis Ramanauskas. Labai sutinku su tuo, ką jūs sakote. Noriu pasigirti, kad kai aš pradėjau labai principingai žiūrėti savo kalbos netaisymo, duodamas interviu, tai pastebėjau, kad ledai truputį pajudėjo. Anksčiau sakydavai, duodavai patarimą leidinio redaktoriui, kad jeigu jūs taip bijot, dekit visą mano

tekstą į kabutes ir padarykit prierasą, kad kalba pašnekovo prašymu netaisoma ir tada tikrai niekas nieko negalės pasakyt. Tai jie anksčiau vis tiek bijodavo. Dabar žymiai dažniau rašoma, kad pašnekovo prašymu kalba netaisoma, ir aš labai džiaugiuosi, kad padariau gerą darbą.

Nerijus Šepetys. Rašytojas irgi gali išsireikalaus iš leidyklos.

Marius Ivaškevičius. Aš ir išsireikalausiu. Bet sakau, kad...

Nerijus Šepetys. Galit įdėt prierasą. Tekstas autoriaus prašymu neredaguotas.

Marius Ivaškevičius. Bet tai turėtų būti natūraliai. Turėtų būti nekvestionuojamas tas dalykas.

Algis Ramanauskas. Išvis keista, būtent, nekvestionuojamas, nes tavo atveju tai tiesiog grožinė literatūra, tiesa? Ir tai nėra norminis aktas, nėra kario priesaika, kur turi būti išlaikytos ribos. Čia yra grožinė literatūra – viso gero!

Loreta Vaitkevičienė. Jūs norit pasakyti, kad reikia reikalauti teisės į savo kalbą, į kalbos kūrybą?

Algis Ramanauskas. Tas dalykas eina be sakymo. Be abejo, mano galva, viskas, ką tu sakai, yra autorinis turinys. Viskas, ką mes sakom ar rašom, yra mūsų kūryba. Ir apskritai reikia pasitikėti vieni kitais ir palikti kalbos kultūrą vidinės kultūros mechanizmams reguliuoti. Kodėl taip nepasitikima?

Marius Ivaškevičius. Taip. Televizijoje mes gi nedėdam ant viršaus teksto, kuris taiso blogai pasakytus pašnekovo žodžius. Aš manau, kad iš tikrųjų kalbos elitizmas turbūt turėtų išlikti. Kažkokia norminė kalba. Bet kad tai būtų poreikio reikalas, o ne įstatymais priimta.

